

### **Психологічний поради́ник вчителям**

У 5-му класі замість одного вчителя з'являється кілька нових педагогів, у яких, звичайно, досить різні стиль поведінки та манера спілкування, а також прийоми ведення занять. Різні вчителі висувують різні вимоги до підлітків, що змушує їх індивідуально пристосовуватись до кожного нового вчителя.

Підлітки більш цінують знайомих учителів, суворих, але справедливих, котрі по-доброму ставляться до дітей, уміють цікаво та зрозуміло пояснювати матеріал, справедливо їх оцінюють, не поділяють клас на «підлабузників» і «нелюбимих». Особливо високо цінується підлітком ерудиція вчителя, його вміння правильно будувати взаємини з учнями.

Результат тієї чи іншої діяльності для молодшого підлітка досить часто є другорядним, а на перше місце виходить сам задум. Тому, якщо вчитель не стимулює ініціативу, самостійність, дитячу творчість, а лише «контролює» результати навчальної діяльності, то таке навчання втрачає для підлітка привабливість та актуальність.

Учителі конкретних предметів повинні враховувати, що всі ці особливості є об'єктивними, але й минулими. Щоб знайти оптимальні форми та методи взаємодії, учителі, які працюють у 5-х класах, мають познайомитися з навчальними програмами для початкової школи, методикою роботи з дітьми конкретного вчителя початкової школи, від якого клас переходить в основну школу.

Шкільне життя п'ятикласників ускладнюється також часто невиправдано високими вимогами до них з боку вчителів-предметників, які спеціалізуються на роботі переважно у старших класах.

Цього не можна допускати щонайменше з трьох причин:

- зміст навчальних предметів основної школи вибудовується систематично, що, у свою чергу, передбачає сформованість у школярів добре розвинуеного теоретичного мислення. У п'ятикласників же воно тільки формується; вони звикли працювати з одиничними поняттями та термінами. Тому, щоб не перевантажувати п'ятикласників, наукові терміни та поняття необхідно вводити поступово, учить дітей виокремлювати їх, характеризувати, використовувати в різних ситуаціях під час уроків з різних предметів. Причому не лише на репродуктивному рівні (запам'ятай, повтори), а й на основі сформованих уявлень і досвіду практичної діяльності;

- високі вимоги до самостійності та відповідальності підлітків без урахування їх вікових особливостей можуть становити загрозу для емоційного благополуччя дитини;

- дорослі очікують від підлітків здатності розуміти інших людей, співіснувати з ними на принципах рівноправності та толерантності, а, наприклад, у п'ятикласників ці властивості тільки починають формуватись, і їх розвиток вимагає терпіння, обережності, діалогового навчання, створення ситуацій, в яких підлітки навчаються враховувати різні точки зору.

За цих обставин важливо, щоб учитель-предметник не переносив механічно методи навчання й форми взаємодії зі старшими школярами на учнів 5-го класу. Необхідно поступово вводити новий зміст і нові форми навчальної діяльності. На початку вони повинні відповідати засобам навчання останнього року перебування дітей у початковій школі. Водночас спостереження й дослідження свідчать про те, що в 4-му класів школярі засвоюють навчальний матеріал тими ж методами, що і в перші два роки шкільного життя. Відбувається збільшення обсягу знань, умінь, навичок, але не відбувається помітних змін у розвитку дитини.

Умовою успішної адаптації випускників початкової школи до навчання у 5-му класі є також забезпечення можливості формування в них робити усвідомлений вибір. На відміну від початкової школи, де варіативність освіти задається ззовні (батьки, школа, учитель мають право вибору прийомів навчання), у

підлітковому віці необхідно навчати дитину вибирати додаткові предмети, форми позакласного навчання, пізніше готуватись до вибору профілю навчання у старшій школі.

Успішність самореалізації підлітків тісно пов'язана з мікрокліматом в учнівському колективі. Важливо, щоб учителі-предметники створювали ситуації, які б дозволяли підлітку проявляти ініціативу, мати право на помилку, на власну думку, брати участь у спільній діяльності, працювати в умовах альтернативи, вибору, створювати демократичну, не авторитарну атмосферу навчання.

Урок, де учням дається можливість працювати у власному темпі й отримати знання у відповідності до рівня навченості, залишається основною, але не єдиною формою організації навчального процесу у 5-х класах. Важливо ширше застосовувати й інші форми організації навчання: екскурсії, дидактичну чи рольову гру, дискусії, практичні роботи тощо.

### **Рекомендації щодо врахування індивідуальних особливостей (темпераменту)**

Дітей із **сангвінічним** темпераментом характеризують:

- ✓ легка збудливість почуттів, які не дуже міцні, але відносно стійкі.
- ✓ вони енергійні, активні, довго не витримують одноманітної діяльності,
- ✓ здебільшого не сором'язливі, але стримані,
- ✓ легко спілкуються,
- ✓ користуються повагою ровесників,
- ✓ не схильні ображатись,
- ✓ беруть участь у громадській роботі класу і школи.

За сприятливих умов виховання ростуть спокійними, в міру рухливими, адекватно реагують на зміну обставин, за несприятливих – виявляють байдужість, безвідповідальність, несамокритичність.

**У роботі з такими дітьми слід враховувати:**

- ✓ Сангвініки швидко освоюють правила поведінки й уміння ними керуватися засвоюють легко, але без систематичних вправ швидко втрачають.
- ✓ Завдяки рухливості швидко піддаються як позитивному, так і негативному впливу.
- ✓ На зауваження дорослих реагують спокійно, не опираючись.
- ✓ Такі учні досить комфортно відчують себе, як при письмовій так і при усній відповіді. Зовнішні фактори їх майже не відволікають.
- ✓ Досить відповідальні тривалі справи (наприклад звання старости класу, або керівника по дисципліні) сангвінікам не слід доручати. Вони проявлять незвичайну активність, та на протязі місяцю втратять усякій інтерес до цієї роботи. Але з сангвініків вийде справжній активіст у розважальних культмасових справах, або класний репортер.
- ✓ Опитування домашнього завдання слід починати саме з таких учнів.
- ✓ Сангвініки будуть брати активну участь у розборі нової теми, навіть якщо вона їм не цікава.

Діти **холеричного** типу темпераменту характеризуються:

- ✓ Легкою збудливістю почуттів, силою і стійкістю їх у часі.
- ✓ Енергійною та різкою поведінкою
- ✓ Бурхливо реагують на подразники
- ✓ Важко переключаються на спокійнішу справу
- ✓ У колективі прагнуть самостверджуватись
- ✓ Люблять організовувати ігри
- ✓ Охоче залучаються до різних видів діяльності

За правильних умов виховання холерики виявляють активність, наполегливість у роботі, за неправильних – стають неслухняними, запальними, образливими. Покарання, зауваження дорослих діють на них негативно, збуджують, роблять їх грубими, викликають намагання вчинити "на зло".

**У спілкуванні з такими дітьми потрібно:**

- ✓ зважати на їхні особливості,
- ✓ бути спокійним, доброзичливим, але вимогливим ставленням формувати стриманість.
- ✓ При навчанні (особливо на заліку) враховувати те, що такій дитині легше буде відповідати усно, ніж писати все що їй відомо по даному питанню. Холерики тяжко переносять однотипну діяльність. Тому вони просто не зможуть виконати письмову роботу на високому рівні.
- ✓ Пам'ятати, що чим довше йде робота (диктант, контрольна тощо) тим більше холерик зробить помилок.
- ✓ Перевірку домашнього завдання також можна починати з холериків, вони навряд розгубляться від. Також холерики не відчують ніяких труднощів від неочікуваних поточних запитань.
- ✓ У опрацюванні нової теми можете сміливо покладатися на їхню активність, якщо зможете заохотити та зацікавити їх. Проте, холерики як швидко запам'ятовують інформацію, так же швидко і забувають її.

У дітей **флегматичного** типу темпераменту :

- ✓ Почуття важко збуджувати, проте тривалі і стійкі.
- ✓ Флегматик повільний, неохоче спілкується, часто нехтує тим, що вимагає швидкості, зайвих рухів.
- ✓ Уникає доручень, але отримавши їх, виконує бажання, хоч і не поспішаючи, дотримується порядку, організованості.
- ✓ Ухиляється від конфліктів, його важко образити, але, вступивши в конфлікт, глибоко переживає, хоч зовні не демонструє цього.

За сприятливих виховних умов такі діти виростають вдумливими, слухняними, організованими, добре сприймають зауваження дорослих, виправляють помилки; за несприятливих – лінівими, байдужими, апатичними, пасивними.

**У спілкуванні з такими дітьми потрібно:**

- ✓ Щоб посилити активність флегматиків, їх слід залучати до ігор, спорту
- ✓ Надати доручення, які в першу чергу потребують відповідальності та чесності. Тоді учень буде відчувати себе потрібним у колективі.
- ✓ Враховувати, що такої дитині краще дати не обмежену часом письмову відповідь, ніж викликати відповідати усно. В цьому випадку флегматик може почати з «іншого кінця» питання та його відповідь займе величезну кількість часу.
- ✓ Враховувати, що високий темп ставлення запитань збиває з толку таку дитину.
- ✓ Враховувати, що для флегматика не має нічого більш складнішого, як виконання завдань на відведений час. Однак саме такі учні можуть працювати дуже довго без суттєвих помилок та стомлення.
- ✓ Не слід активно запитувати таку дитину під час пояснення нової теми. Їй, як нікому іншому потрібен час у оволодінні інформацією, але отриманні знання зберігаються у пам'яті флегматика надовго.
- ✓ Враховувати, що ситуації у яких потрібно розподілити увагу або переключення її з одного виду діяльності на другий, флегматик переносить дуже важко.

Діти з **меланхолічним** темпераментом:

- ✓ надзвичайно чутливі. Почуття, що легко виникають у них, є міцними й стійкими у часі.
- ✓ сором'язливі
- ✓ малоактивні
- ✓ важко пристосовуються до нових обставин
- ✓ відзначаються хворобливою вразливістю
- ✓ швидко втомлюються
- ✓ невпевнені у своїх силах
- ✓ часто мають поганий настрій,
- ✓ почувають страхом перед труднощами
- ✓ скаржаться на ровесників
- ✓ бояться образ, часто плачуть, намагаються гратися самотійно.

**Вчителю у роботі з такими дітьми слід :**

- ✓ Підтримувати таку дитину, підбадьорювати. Але не у якому разі не робити акцент на її помилках. Різке зауваження від вчителя може викликати великі труднощі під час наступної роботи на уроці. Такій дитині буде достатньо й вашого погляду.
- ✓ Доручити дитині якусь корисну та важливу справу в класі. Меланхоліку просто необхідно відчувати себе потрібним у класі.
- ✓ Враховувати, переживання дитини. Якщо меланхолік за щось переживає, він не зможе дати повну відповідь на запитання, навіть якщо знає матеріал досконально. Тому має сенс запитати у такого учня, чи згоден він з отриманою оцінкою, або бажає перездати її протягом дня.
- ✓ Враховувати, що меланхоліки побоюючись труднощів, будучи невпевненими у своїх силах, вони губляться при опитуванні, виконанні контрольних робіт, хоч мають знання. Тому можливо має смисл залікові відповіді приймати у таких дітей в індивідуальній формі.
- ✓ При опануванні нової теми такі діти сидять мовчки, їм краще слухати, а дома ще раз самим прочитати, вивчити матеріал. Тільки тоді вони будуть впевнені у своїй відповіді, а отриманні знання залишаться у них надовго.
- ✓ Перевірку домашнього завдання не слід починати з меланхоліків, вони легко можуть розгубитися. Краще надати їм декілька хвилин для підготовки.
- ✓ Враховувати, що такі дітей дуже відволікає шум, та будь яка неспокійна обстановка.
- ✓ Враховувати, що таких дітей особливо пугають: серйозні самостійні роботи на які відведено певний час; неочікувані запитання, потребуючі негайної відповіді.
- ✓ Відповідь такої дитини не в якому разі не слід критикувати. Тому що меланхолік прийме це дуже близько та весь день буде переживати з цього приводу.

Процес навчання у школі збудований таким чином, що саме активні діти (сангвініки та холерики) мають великі переваги: вони швидко запам'ятовують, відновлюють інформацію, отримують оцінку і також швидко її забувають.

Проте, меланхоліки та флегматики, якщо вчитель правильно побудує процес навчання, зможуть бути надійною опорою, тому що саме вони самостійно проникають глибше у тему та часто знають більше шкільної програми. Флегматики люблять зосереджуватися на будь-яким виді діяльності, тому саме вони поступово розв'яжуть саму важку задачу. У них та сангвініках вистане самостійності для вирішення багатьох завдань. Саме для таких учнів оптимальною формою заліку будуть тестові завдання.

У природі ніколи не зустрічається «чистого» типу темпераменту. Але один-два з них ядро виражені у кожній дитині. Спробуйте врахувати ці особливості у своїй роботі, правильно роздавати завдання та опиратися на сильні сторони. Це забезпечить ефективність навчання та виховання кожного учня.

**Якщо розглядати систему заходів, спрямованих на попередження неуспішності школярів, то для вчителя важливо при опитуванні:**

- створювати доброзичливу атмосферу в класі;
- дозволяти учням перед відповіддю біля дошки користуватись посібниками;
- давати план відповіді, дозволяти користуватися планом, складеним удома;
- допомагати сконцентрувати увагу на головних питаннях теми;
- звертати увагу на типові помилки учнів;
- підбадьорювати учнів при відповіді, створювати ситуацію успіху.

**При поясненні нового матеріалу:**

- темп викладу нового матеріалу повинен бути доступним для учнів, які не встигають у навчанні;
- акцентувати увагу на головних моментах нової теми;
- з'ясовувати ступінь розуміння матеріалу учнями, які не встигають у навчанні та стимулювати в них запитання;
- використовувати засоби, що викликають інтерес до теми, ТЗН, наочність, порівняння.

### **У ході виконання вправ:**

- раціонально та обмірковано підбирати вправи для самостійної роботи;
- оперативно допомагати учням у ході виконання самостійної роботи;
- урахувати темп роботи учнів;
- привчати учнів здійснювати самоконтроль у ході самостійної роботи.

### **Домашнє завдання:**

- урахувати оптимальність домашнього завдання;
- координувати домашнє завдання з іншими уроками;
- по можливості домашнє завдання повинно містити в собі роботу над помилками;
- роз'яснити дітям структуру й особливості виконання домашнього завдання;
- підбирати індивідуальні завдання для учнів.

### **Гіперактивна дитина.**

#### **Психологічні поради вчителю:**

Як же правильно спілкуватися з гіперактивною дитиною?

Пропоную декілька простих, але ефективних правил:

- Не забороняйте дитині стояти під час уроку, якщо їй це потрібно.
- Давайте їй можливість рухатись на уроці (доручіть витирати дошку, впроваджуйте фізкультхвилинки).
- Ніколи не наказуйте, не примушуйте, але також і не потрібно підлещуватися перед такою дитиною. Достатньо буде попросити, можливо, декілька разів.
- Назавжди відмовтеся від читання нотацій. Така дитина буде тільки нервувати, але ніяких висновків при такому підході для себе не зробить. Краще поставити запитання про можливі наслідки такої поведінки або самому розказати учневі схожу історію, при цьому ніяк не звинувачуючи його у тому що трапилось.
- Під час уроку зведіть до мінімуму усі відволікаючі фактори. Для цього перш за все виберіть для дитини оптимальне місце за партою – у центрі класу напроти дошки.
- Дозувати учню виконання великого завдання, розбивати його на окремі частини. Контролювати етапи виконання роботи .
- Така дитина набагато краще впорається із більш важкими, але цікавими, динамічними завданнями, ніж з довгими і нудними. Тому, готуючись до уроку, вчитель може розробити для таких дітей індивідуальні завдання або зробити сам урок більш динамічним.
- Не доручайте учневі масу справ водночас (староста, редактор, режисер та інші можливі ролі) Звісно, такі діти полюбляють нести велику відповідальність, і навіть якщо це в них добре виходить, таке підриває їх і без того нестабільний емоційний стан. Зупиніться на чомусь одному, своєчасно змінюючи види діяльності.
- Корисним буде надавати такій дитині робити одну вправу, але на певний час, щоб вона могла його виконати.
- У разі агресивної поведінки, або після конфлікту, якщо дитина зовсім не намагається разом з вами аналізувати ситуацію та знайти вихід, дайте їй можливість побути на самоті, подумати самостійно. Вона обов'язково виявить свою провину та зробить необхідні висновки. Якщо дитина категорично відмовляється просити вибачення, запропонуйте їй замість цього зробити щось приємне та несподіване на знак примирення.
- Намагайтеся ніколи не казати дитині різке «Ні».
- Завжди знаходьте час, щоб вислухати таку дитину, та спробуйте не критикувати її розповідь.
- По можливості ігноруйте визиваючі вчинки дитини. Та заохочуйте до хорошої поведінки.
- Давайте можливість таким учням покричати на перерві, таким чином діти знімають слабкість та гнів.
- Під час уроку намагайтеся якомога більше контролювати свою власну поведінку, свої емоції.
- Якщо учень порушує дисципліну, замість зауваження знайдіть для нього запитання або доручіть щось зачитати вголос, пошуткуйте, змініть вид діяльності.

## **Рекомендації вчителям, щодо підтримки дисципліни в класі**

Дисципліна – це умова, засоби й результат виховання, вона потребує зустрічних зусиль. Головною умовою дисциплінованої поведінки учнів є доброзичливі відносини між учителями і дітьми.

Необхідно враховувати що дисципліну в класі обумовлюють раніше нагромаджений досвід поведінки учнів, організованість класу, ставлення до навчання, предмета, вчителя, дотримання єдиних вимог до учня всіма вчителями, які працюють у класі, загального порядку умов і традицій даної школи.

При роботі в класі і для підтримання дисципліни необхідно враховувати наступні правила:

1. Поводьтеся так, щоб учні відчували, що ви керуєте навчальним процесом, при цьому стимулюйте їхню активність.
2. Не відволікайтеся на незначні порушення, моралізування.
3. Дотримуйтеся доброзичливого, мажорного тону, будьте уважні до кожного учня. Надавайте необхідну підтримку, відзначаєте успіхи, створюйте життєрадісний оптимістичний настрій у класі.
4. Стежте за правильністю постави, проводьте фізкультхвилинки; не допускайте перевтоми учнів.
5. Надавайте учням можливість частіше працювати у групах – це може бути стимулом до зайнятості кожного, хорошого настрою і поведінки.
6. Створюйте умови, щоб важкі, слабкі діти мали можливість відчувати себе лідерами.
7. Не принижуйте учнів, не припускайте образ, сарказму. Гнів, дратівливість, імпульсивність не сприяють зміцненню дисципліни й авторитету вчителя.
8. Будьте привітними.
9. Не виявляйте антипатій до важких учнів, сподіваючись від них поганої поведінки. Діти відчують скептичне ставлення до них і часто поведуться згідно з вашими очікуваннями.
10. Не припускайте появи „любимчиків”, це створює зайві проблеми, ускладнює стосунки в колективі.
11. Умійте керувати емоціями, знайте ціну кожному слову, тонові. Не можна вимагати від дитини те, що під силу дорослому, будьте терплячими.
12. Не соромтеся виявляти почуття гумору. Можна посміятися і над собою, не вважаючи себе досконалістю. Але не можна висміювати учнів. Дітям імпонує веселий, спритний, оптимістичний учитель.
13. Підтримуйте контакт з учнями поза уроками, на заняттях гуртка, позакласних заходах, спільних походах.

## **Агресивна дитина. Психологічні поради вчителю:**

- Пам'ятайте, що заборони, підвищення голосу – неефективні способи у виправленні агресивності.
- Дайте можливість таким дітям своєчасно зняти напруження за допомогою фізкультурних хвилин, читання вголос.
- Слідкуйте за своєю поведінкою, контролюйте свій гнів, не надаючи йому форми погроз та звинувачень.
- Важливо, щоб дитина зрозуміла, що вона потрібна в класі, що її цінують та приймають. А для цього вам необхідно дізнатися про інтереси та здібності такого учня, перевести активність у корисне русло.
- Таким учням слід частіше надавати можливість працювати в групах, де успіх залежить від колективної роботи, вміння спілкуватися, домовлятися.
- Один із корисних способів змінити поведінку дитини – це "піймати" її на хорошому вчинку. Кожен раз, коли дитина стримує себе і не починає бійки, просто скажіть, що вона стала сильнішою. Дитина реагує на похвалу, користуйтеся цим для того, щоб зробити добре відношення звичкою.
- Введіть штрафні санкції. Це можуть бути додаткові домашні завдання, виключення із ради класу. Головне, щоб учень знав про можливі наслідки своєї поведінки.

- Допоможуть класні години, де піде мова про почуття, емоції та методи їх контролювання. Головне, щоб під час таких уроків було менше монологів, але ні в якому разі не акцентуйте увагу класу на проблемних дітях.

### **Тривожна дитина. Психологічні поради вчителю:**

#### **Можливі причини тривожності:**

- Порушення відносин між батьками і дітьми
- Авторитарний стиль батьківського виховання
- Авторитарний стиль роботи вчителя
- Перевантаження дитини навчанням
- Завищені вимоги до дитини
- Постійні порівняння з іншими дітьми
- Розлучення батьків
- Висока тривожність вчителя чи батьків
- Невроз чи інші психічні розлади

#### **Рекомендації**

- Уникайте змагань і видів робіт, що враховують швидкість
- Не порівнюйте дитину з оточуючими людьми
- Частіше використовуйте тілесний контакт, вправи на релаксацію
- Сприяйте підвищенню самооцінки дитини, частіше хваліть її, але так, щоб вона знала, за що.
- Частіше звертайтеся до дитини за ім'ям
- Демонструйте зразки впевненої поведінки, будьте в усьому прикладом для дитини
- Не висувайте до дитини завищених вимог
- Будьте послідовні у вихованні дитини
- Намагайтеся робити дитині якнайменше зауважень
- Використовуйте покарання лише в крайніх випадках
- Не принижуйте дитину, караючи її.
- Тривожну дитину необхідно постійно підбадьорювати, демонструвати впевненість у перемозі та можливості успіхів.
- Намагатися виховувати правильне відношення щодо результатів своєї діяльності. Вміння правильно оцінити себе
- Спокійно та правильно ставитися до успіхів та до невдач. Не соромитися та не лякатися помилок, використовувати їх для розвитку.
- Формувати правильне ставлення до діяльності та вчинків інших людей.
- Розвивати адекватне ставлення до оцінок, думок інших людей.
- Широко використовувати музику, ігрові прийоми, рольові ігри.

### **Методичні поради для вчителів початкових класів**

- Забезпечувати всебічний розвиток особистості молодшого школяра.
- У засвоєнні предметних знань, умінь і навичок спиратись на сформовані в дітей до школи пізнавальні вміння, розвинені психічні процеси.
- Процес навчання будувати на осмисленні та усвідомленні знань, на оптимальному поєднанні репродуктивного та творчого підходів до формування предметних умінь.
- Спіратись тільки на досягнутий рівень розвитку дітей; не вважати неповноцінним той рівень досягнень деяких дітей, який не відповідає віковим стандартам.
- Поступово урізноманітнювати й ускладнювати форми, методи та прийоми роботи з учнями, структуру уроків.
- Систематично формувати, закріплювати та розвивати в учнів уміння та навички виконувати домашні завдання, навички самостійної навчальної праці.
- Розвивати мислення, пам'ять, увагу.
- Проводити навчально-виховну роботу на доступному для учнів, але достатньо високому рівні труднощів для оптимального використання та розвитку їхніх сил і можливостей.

- Розвивати творчі здібності учнів.
- Оптимально розвивати, розширювати й ускладнювати вимоги до учнів.
- Психологічно готувати учнів до переходу на предметну систему навчання, підтримувати тісний зв'язок з учителями старших класів.

### **Загальні рекомендації вчителям-предметникам**

#### **у роботі з п'ятикласниками**

1. Враховуйте труднощі адаптаційного періоду, вікові особливості п'ятикласників у виборі термінології, доборі методичних прийомів.
2. не перевантажуйте учнів надмірними за обсягом домашніми завданнями, дозуйте їх з урахуванням рівня підготовки учня, гігієнічних вимог віку.
3. Стежте за темпом уроку – високий темп заважає багатьом дітям засвоювати матеріал.
4. Налагоджуйте емоційний контакт з класом.
5. На засіданнях методичних об'єднань, класних та шкільних нарадах відпрацюйте єдині вимоги до учнів (дотримуйтесь єдиного орфографічного режиму, критеріїв оцінювання).
6. Продовжуйте розвиток та формування ключових компетентностей дітей.
7. Налагоджуйте емоційний контакт з батьками школярів.
8. Ніколи не використовуйте оцінку як засіб покарання учня. Оцінка досягнень повинна орієнтуватися на успіх, сприяти мотивації навчання, а не її зниженню.
9. Фіксуйте позитивну динаміку в розвитку кожного учня (не порівнюйте Катерину і Миколу, а порівнюйте Миколу сьогодні і вчора).
10. Розвивайте навички самоконтролю, вміння оцінювати свою роботу й роботу класу. Не бійтеся визнавати свої помилки. Постійно аналізуйте «плюси» і «мінуси» у своїй роботі.
11. Використовуйте різні методики в групах, парах, індивідуально.
12. Не утворюйте психотравмуючих ситуацій при виставленні оцінок за контрольні роботи, семестрові тощо. Виставляйте оцінки не формально, а з урахуванням особистісних досягнень кожного учня.

#### **Пам'ятка класному керівнику 5-х класів**

- Працюйте над формуванням колективу через різноманітні доручення, змінюючи групи.
- Розвивайте почуття колективізму через спільну турботу про престиж класу (зовнішній вигляд, успіхи в навчанні, максимальна участь у святах, естафетах, конкурсах).
- Пріоритет віддавайте індивідуальній роботі (спостереження, бесіди, анкетування, доручення).
- Уникайте «гострих» кутів, проявляйте стриманість, терплячість.
- Пам'ятайте: діти потребують ласки, ніжності, співучасті, турботи.
- Вчасно й мудро підтримуйте дитячу активність.
- Не забувайте: формування класного, батьківського колективу не менш важливе, ніж дитячого. Ретельно готуйтеся до батьківських зборів, проводьте сімейні вечори, активно залучайте батьків і вчителів-предметників до життя класу.

#### **Методичні рекомендації щодо підготовки та проведення батьківських зборів.**

- ☞ У підготовці та проведенні зборів допомагає анкетування батьків. В анкетах потрібно передбачити питання про напрямки виховання, які хвилюють батьків, яка інформація їм потрібна і яку допомогу у вихованні дітей вони можуть надати закладу.
- ☞ Оголошення про батьківські збори, тему зборів та необхідність відвідування батьків потрібно зробити за 2-3 тижні до дати проведення з обов'язковим записом у щоденники. За 3-4 дні в щоденниках робиться повторний запис – нагадування.
- ☞ До підготовки зборів залучаються члени батьківського комітету. Необхідно подумати, хто з батьків зможе виступити на зборах. З кожним виступаючим слід поговорити окремо, відмітити позитивні моменти у вихованні дітей, підкреслити основні напрямки повідомлення. До зборів потрібно підготувати виставки творів учнів, цікаве анкетування, яке потім можна проаналізувати на зборах, виставку педагогічної літератури за темою зборів.

- ☞ Виступ класного керівника на зборах повинен бути добре підготовленим, емоційним, доброзичливим.
  - ☞ Щоб створити комфортну невимушену атмосферу, використовуйте нетрадиційні методи представлення учасників.
  - ☞ Проводьте зустріч з батьками у затишному, зручному приміщенні, якщо є така можливість поставте стільці колом, щоб усі бачили один одного почувалися вільно під час обговорення.
  - ☞ Завжди давайте час для того, щоб родини могли порозмовляти між собою.
  - ☞ Обов'язково долучайте до свого виступу ігрові моменти.
  - ☞ Потрібно наводити позитивні (з них починати виступ) факти з життя класу, аналізувати негативні явища, але тільки факти, в яких є цілковита ясність. Не можна постійно згадувати одні й ті ж самі прізвища учнів в позитивному або негативному плані.
  - ☞ Про негативні моменти у навчанні або вихованні учня повідомляти батьків потрібно або письмово (лист з балами успішності і зауваженнями класного керівника), або індивідуально після зборів.
  - ☞ Можна практикувати виступи-лекції перед батьками юристів, медиків. Але після виступу бажано обговорити дане питання «за круглим столом», тобто дати можливість батькам висловити своє ставлення до даної проблеми.
  - ☞ З ряду питань, які обговорюються на зборах, приймається рішення, яке доводиться до всіх батьків. Періодично батьківський комітет звітується про виконання прийнятих рішень.
  - ☞ Чим більше батьків будуть брати участь у підготовці батьківських зборів, тим активніше вони будуть себе вести на самих зборах.
- Обов'язково потрібно подякувати всім батькам, які готували збори і які допомагали між зборами.

### **Методики вивчення сім'ї**

Для чого ж класним керівникам інформація про сім'ю?

- для відстеження та «супроводження» сім'ї, що дозволяє виявити її особливості і використовувати здатність впливати на дитину;
- для проведення інформаційно-просвітницької роботи батьків, з метою порозумітися та зблизитися з дитиною;
- для створення необхідних інформаційних матеріалів для батьків, «батьківських пам'яток»;
- для залучення батьків до вирішення спільних класних проблем.

Існують чимало діагностичних методик, які можна використовувати для вивчення сім'ї. Та слід дотримуватися основних принципів вибору діагностичного інструментарію. Таких принципів чотири: гуманізм, валідність, точність, надійність.

Основними методами вивчення сім'ї є:

- спостереження;
- вивчення та аналіз робіт батьків та дітей;
- бесіда;
- інтерв'ю;
- анкети;
- тести;

Дуже часто у своїй роботі користуюся різноманітними тестами, анкетами, опитувальниками. Це надає змогу швидко та зручно дізнатися в певній мірі точну інформацію щодо свого класу.

#### **Анкета «Будьмо знайомі»**

1. Прізвище, ім'я учня.
2. Адреса.
3. Тип сім'ї: повна проста (батьки, діти); повна складна (батьки, діти, бабуся, дідусь); повна, але один із батьків нерідний; неповна.
4. Скільки років існує сім'я?
5. Кількість дітей.
6. Житлові й матеріальні умови.
7. Характеристика сім'ї за віком: вік дорослих членів сім'ї, вік дітей.

8. Де і ким працюють батьки?
9. Освіта дорослих членів сім'ї.
10. Культурний рівень батьків (наявність домашньої бібліотеки, читання періодичної преси, читання педагогічної літератури, відвідування осередків культури).
11. Сімейна атмосфера (доброзичлива, дружелюбна, нестійка, байдужа, гнітюча, недоброзичлива).
12. Хто з батьків більше приділяє увагу дітям?
13. Система виховного впливу (узгодженість усіх членів сім'ї у питаннях виховання дитини, відсутність чи наявність конфліктів щодо виховання дітей, відсутність виховання як системи цілеспрямованого впливу).
14. Рівень психолого-педагогічних законів (відсутність інтересу і бажання поповнювати свої психолого-педагогічні знання).

**Анкета «Познайомимось ближче»**

1. Прізвище, ім'я, по батькові.
2. Ваша освіта.
3. На яких принципах побудовані у вашій сім'ї стосунки між батьками і дітьми.
4. Чи має дитина у вашій сім'ї право на власну думку.
5. Які обов'язки має ваш син (донька) у родині.
6. Назвіть найхарактерніші позитивні риси вашої дитини.
7. Чи довіряє вам ваша дитина.
8. Чи має ваш син (донька) проблеми зі здоров'ям. На що слід звернути особливу увагу класному керівнику?
9. Чи знаєте ви друзів своєї дитини?
10. Яка найчастіша причина ваших конфліктів та непорозумінь з дитиною?
11. Яке найтяжче покарання ви застосовуєте до своєї дитини.
12. Чи потрібні вам індивідуальні консультації щодо виховання вашої дитини.
13. Про що б ви хотіли дізнаватися на батьківських зборах.